

tegen uitslag, 5 à 6 gram kopersulfaat, opgelost in melk, op het hoofd gesmeerd. Door de huid was deze stof opgenomen, met dit gevolg dat 24 uur later zich vergiftigingsverschijnselen in den vorm van darmontsteking en braking voordeden. In het braaksel werd een belangrijke hoeveelheid koper gevonden. De patient genas spoedig.

Nu zal wel niemand, die Bordeauxsche pap bereidt, kopersulfaat in groote hoeveelheid op gevoelige huidplaatsen wrijven. Maar het is toch altijd aan te raden, zich direct na de bespuiting flink te reinigen van het koperzout, dat aan de handen is blijven zitten, en van de pap die door afdruipeu op het aangezicht is gevallen. Bordeauxsche pap bevat overigens koper in minder gemakkelijk opneembaren vorm, dan kopersulfaatoplossing.

Q.

IX. *Handbuch der Pflanzenkrankheiten von Prof. Dr Paul Sorauer; 3te, vollständig neubearbeitete Auflage, in Gemeinschaft mit Prof. Dr Lindau und Dr L. Reh herausgegeben von Prof. Dr P. Sorauer.*

In 1874 verscheen van dit werk de eerste druk : een deel van 406 bladzijden ; in 1886 zag de tweede druk het licht, en wel in twee deelen, respectievelijk van 920 en van 456 bladzijden ; thans liggen vóór mij twee afleveringen van den derden druk, die volgens den prospectus een' omvang zal krijgen van 90 à 96 vel, d.i. 1440 à 1536 bladzijden. Een werk echter van den aard als dat van Sorauer, dat in afleveringen verschijnt, wordt ten slotte altijd grooter dan oorspronkelijk geraamd werd, en het zou mij niet verwonderen als de omvang wel een paar duizend bladzijden werd. Dat

iedere nieuwe druk zooveel meer omvangrijk wordt dan de vorige, is het noodzakelijke gevolg van de omstandigheid, dat onze kennis van de plantenziekten sedert het verschijnen van den eersten druk zoo zeer is toegenomen. Sorauer noemde zijn werk in 1874 een boek « für Landwirte, Gärtner und Forstleute », ofschoon het toch ook voor plantkundigen - van « plantenziektekundigen » kon men toen nog ter nauwernood spreken --- veel merkwaardigs bevatte. De tweede druk heette « Handbuch der Pflanzenkrankheiten; für Landwirte, Gärtner, Forstleute und Botaniker »; maar het bleek den schrijver alras dat het voor practici te omvangrijk en te moeilijk te verstaan was, hoezeer hij ook, als oud-practicus, steeds de belangen der praktijk in 't oog had gehouden. Speciaal voor den practicus schreef hij dan ook weldra een afzonderlijk werk (1888), getiteld « Die Schäden der einheimischen Kulturpflanzen ». De derde druk blijkt, hoezeer ook nu nog steeds op de praktijk het oog gericht blijft, toch voor den gewonen practicus veel te omvangrijk te zijn en te veel wetenschappelijken zin bij den lezer te veronderstellen, om het nog een handboek voor den gewonen landbouwer, den tuinman, enz. te noemen. Het is blijkbaar in hoofdzaken voor den geleerde van het vak geschreven. Trouwens aan een omvangrijk boek, dat en de algemeene grondslagen van de ziektenleer der planten omvat en tevens alles samenvoegt wat er op dit gebied voor belangrijks is verschenen, was in de laatste jaren groote behoefte. 't Is bijkans 20 jaar geleden, dat de 2^e druk van Sorauer verscheen. Het meest compleete werk op phytopathologisch gebied was tegenwoordig Frank's « Krankheiten der Pflanzen » (1880), maar 't is nu ook alweer tien jaren geleden (1895), dat de tweede druk van *dit* boek het licht zag; tien jaren, waarin op plantenziektekundig gebied veel is gewerkt en veel is nagedacht.

Met vreugde begroeten wij daarom de verschijning van den derden druk van het hoogst belangrijke werk van den veteraan op phytopathologisch terrein, van den man, die jaren lang zooveel heeft bijgedragen tot de vermeerdering van onze kennis op 't gebied van de ziektenleer der planten, en die voortdurend, ook reeds in den eersten druk van zijn werk (1874), erop wees, dat het bij parasitaire plantenziekten niet *alleen* op de studie van den parasiet aankomt, die de ziekte veroorzaakt, maar *ook* op de studie van de omstandigheden, die den parasiet in zijne ontwikkeling begunstigen of belemmeren, en op die van de meerdere of mindere dispositie van de voedsterplant voor den aanval van den parasiet.

Het moet als een groot voordeel worden beschouwd, dat het boek van Prof. Sorauer in de derde uitgave door drie verschillende personen wordt bewerkt, en in verband daarmee in drie deelen verschijnt. *Sorauer* zelf bespreekt in het *eerste deel* vooreerst algemeene zaken, n.l. wat men onder ziekte heeft te verstaan, hoe de organismen van hunne omgeving afhankelijk zijn, wat het wezen van het parasitisme is, wat omtrent erfelijkheid van ziekte en ziekteaanleg, omtrent degeneratie, omtrent de oorzaken van vatbaarheidsgraad voor bepaalde ziekten te zeggen valt. Verder behandelt hij de geschiedenis van de ziektenleer der planten van de oudste tijden tot op heden.

Na deze algemeene inleiding gaat Sorauer voort met in het eerste deel te bespreken: den invloed van ongunstige toestanden des bodems (ligging, ongunstige physische toestand, overvloed van water en van voedende stoffen, gebrek aan water en aan voedende stoffen). Daarna volgt de behandeling van schadelijke atmosferische invloeden: vorst, te hooge temperatuur, gebrek en overmaat van licht, invloed van hagel, storm, bliksem. Vervolgens die van de

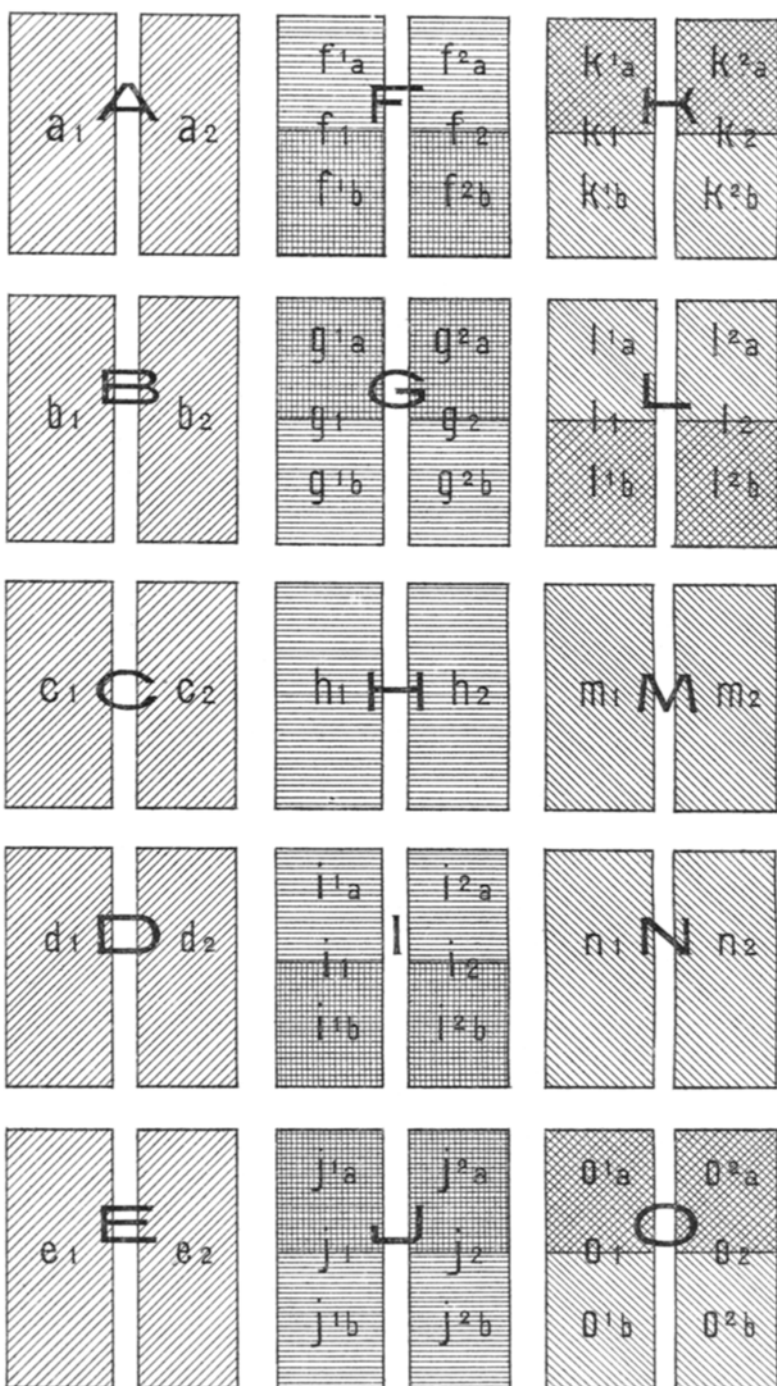
werking van schadelijke stoffen in atmosfeer en bodem. Ten slotte worden de verwondingen behandeld en al wat daarmee samenhangt (veredeling, stekken).

Prof. *Lindau* behandelt in het *tweede deel* de ziekten, welke bij planten worden teweeggebracht door andere (parasitische) planten. Eerst worden de ziekten besproken, die door slijmzwammen en door bacteriën worden veroorzaakt; daarna zullen de ware zwammen of draadzwammen, de wieren of Algen en de parasiteerende zaadplanten of Phanerogamen worden behandeld.

Dr *Reh* heeft de bewerking van het *derde deel* op zich genomen; hij zal achtereenvolgens geven: 1° eene inleiding, waarin de levenswijze der schadelijke dieren, de wijze van beschadiging, enz. uit een algemeen gezichtspunt worden behandeld; 2° een overzicht van de voor de cultuurgewassen schadelijke dieren uit de groepen der wormen, schaaldieren, duizendpootachtigen, mijten, insekten, gewervelde dieren; 3° de behandeling van de bestrijding dezer schadelijke dieren, waarbij achtereenvolgens ter sprake komen: de natuurlijke vijanden uit het dierenrijk, die uit het plantenrijk, de mechanische en chemische bestrijdingsmiddelen en de daarvoor benodigde toestellen; 4° de beteekenis van de dispositie der planten voor aantasting door dieren.

Tusschen de drie medewerkers bestaat natuurlijk overeenstemming in de wijze van behandeling; maar overigens bewerkt ieder van hen zijn gedeelte geheel zelfstandig. Ook verschijnen de afleveringen van de drie deelen onafhankelijk van elkaar. Zoo zijn dezer dagen verschenen afl. 1 van deel I en afl. 1 van deel II.

Het groote voordeel van de bewerking van den nieuwen druk van Sorauer's standaardboek door drie personen is niet slechts, dat nu ieder van de medewerkers juist dat gedeelte van het uitgebreide vak der phytopathologie voor zijne reke-

ning neemt, waarin hij het best thuis is; maar bovenal ook, dat het alleen op die wijze mogelijk wordt, het geheele boek binnen betrekkelijk korten tijd te doen verschijnen, terwijl er anders verscheiden jaren mee zouden gemoeid zijn, zoodat het eerste gedeelte reeds verouderd zou wezen, wanneer het laatste gedeelte verscheen : een verschijnsel, bij omvangrijke werken niet vreemd. Volgens in het prospectus gedane belofte zal het geheele werk tegen 't einde van 1906 gereed zijn. Zoo laat zich dan verwachten, dat de litteratuur binnen korten tijd verrijkt wordt met een boek, waarin zoowel de algemeene begrippen omtrent het optreden van plantenziekten en -beschadigingen en omtrent de bestrijding van deze, alsook in 't bijzonder de verschillende plantenziekten en beschadigingen uitvoerig worden behandeld. Dit boek zal onmisbaar blijken te zijn voor ieder, die met de zich tegenwoordig zoo snel ontwikkelende phytopathologie op de hoogte wil blijven. Zonder twijfel zal het in de allereerste plaats voor den man van 't vak berekend wezen; wat echter niet wegneemt dat de ontwikkelde practicus, die vrijen tijd tot zijne beschikking heeft, het boek met vrucht kan raadplegen. Het is zoodanig geschreven, dat ook hij, die weinig voorbereidende kennis heeft, het kan begrijpen, mits hij er ernstig in studeere; en nooit is uit het oog verloren dat de phytopathologie in het belang van de praktijk moet werkzaam zijn.

Volgens het prospectus verschijnt de derde druk van het werk van Sorauer in 16 tot 18 afleveringen à 3 Mark (f 1,80) per aflevering.

J. R. B.
